

ДЕНЬ СОБОРНОСТІ УКРАЇНИ

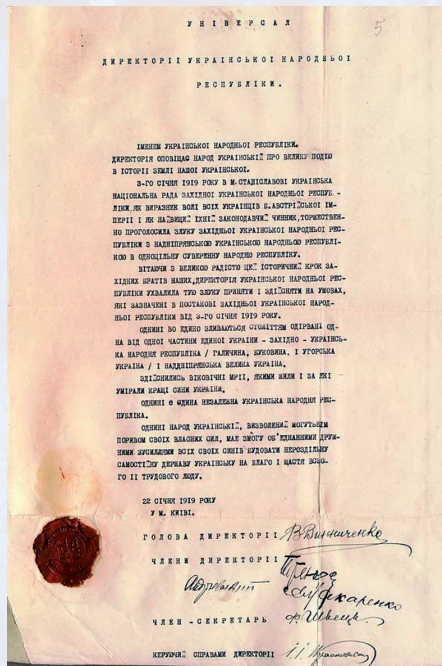
СХІД І ЗАХІД РАЗОМ: ХИСТКЕ ЄДНАННЯ ДОБИ ВІЙНИ ТА РЕВОЛЮЦІЇ

Кадри старої кінохроніки дозволяють побачити, як 22 січня 1919 р. відбувалася одна з найважливіших за своїм символізмом подій в історії українського народу – проголошення Акту злуки УНР та ЗУНР. Оператор вихоплює із численного люду, що щерсть наповнив Софійську площу Києва, дві постаті. Інтелігентний, з акуратними вусами і борідкою Володимир Винниченко у пальті й чорному капелюсі та по-військовому вистрочений гладко виголений Симон Петлюра в однострої з башликом і смушквою шапці стоять поряд і палять цигарки, раз по раз роззираючись навсбіч. Навіть німа чорно-біла кінохроніка передає напругу між двома очільниками Директорії – стоячи поряд, вони не лише не спілкуються між собою, але й старанно уникають поглядів один одного і взагалі намагаються якомога менше дивитися на сусіда, воліючи зосередити погляд на чомусь зовнішньому й віддаленому.

Збережені кінохронікою зовнішні вияви напруги у стосунках між лідерами Директорії не випадкові – В. Винниченко і С. Петлюра мали різні погляди на майбутнє української державності. Втім, попри всі розбіжності у поглядах й особисту антипатію, 22 січня 1919 р. між С. Петлюрою і В. Винниченком помітна також мовчазна згода й підтримка спільного рішення – об'єднання двох українських держав, що обидві стояли над прірвою зникнення, у єдине ціле з метою і надією разом порятувати українську державність. Того далекого дня було, принаймні на якийсь час, відкладено убік усі суперечності й непорозуміння задля втілення справи, що мала б стати підмурівком формування єдиної незалежної соборної України. На жаль, зреалізувати вже тоді потенціал того історично справедливого і стратегічно грамотного рішення не вдалося – обставини діяли проти бажання українців створити власну державу.

Публіцисти і політики зазвичай звертають увагу на сам Акт злуки, забуваючи або вважаючи недоцільним вписати його у ширший контекст тогочасної історичної ситуації. Часом це погостів виглядає так, немов би ні до, ані після 22 січня 1919 р. не відбувалося нічого важливого і вартого уваги. Натомість як історія підготовки до об'єднання УНР та ЗУНР у єдину державу, так і подальша історія соборної держави після злуки не лише варті уваги, але мають слугувати важливим уроком для сучасних українців – як політиків та державних посадовців, так і всіх громадян України.

Ідея єднання українців по обидва боки російсько-австрійського кордону визрівала в середині української інтелігенції вже від XIX ст., однак можливість її втілення в життя була примарною – як Російська, так і Австро-Угорська імперії стояли непорушно і беззастеречно панували на українських землях. Ситуація змінилася з початком Першої світової війни (1914 – 1918 рр.), коли захиталися підвалини тогочасної світобудови. Політично активні українці в обох імперіях почали розробляти і намагалися втілити в життя плани, які дозволили б об'єднати український народ чи то в межах однієї з імперій, де українцям було б надано певні права національно-територіальної автономії, чи навіть у межах незалежної держави Україна.

Попри всі стратегічні й тактичні розбіжності, українські політичні та громадські діячі дотримувалися ідеї єднання українського народу й українських земель у межах цілісної української держави. Але якщо у межах колишньої Російської імперії можливість створення української державності з'явилася вже після Лютневої революції 1917 р., то мешканці Заходу України у складі Австро-Угорської імперії були позбавлені змоги реального втілення своїх прагнень до об'єднання з Великою Надніпрянською Україною аж до завершення Першої світової війни. Та й на схід від Збруча державне будівництво відбувалося неспросто – лише 20 листопада 1917 р. у Третньому Універсалі, реагуючи на більшовицький жовтневий переворот у Петрограді, Центральна Рада проголосила утворення Української Народної Республіки (УНР). І тільки у Четвертому Універсалі від 22 січня 1918 р. УНР було проголошено «самостійною, ні від кого не залежною, вільною суверенною державою українського народу», причому відбувалося це в мо-

мент, коли більшовицькі війська вже наступали на Київ і представники Центральної Ради невдовзі були змушені залишити місто.

Почасти порятували ситуацію лише вдалі переговори у Брест-Литовському, внаслідок яких 27 січня 1918 р. було підписано мирний договір між УНР, з одного боку, і Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною та Болгарією – з другого. Німецькі та австро-угорські війська загальною чисельністю майже півмільйона вояків порівняно швидко вибили більшовиків з території України, номінально повернувши владу Центральній Раді та її урядові. Однак реально повнота влади була дуже обмежена присутністю іноземних військ, перебування яких на українських землях дедалі більше нагадувало окупаційний режим. Не надто змінилася ситуація й після гетьманського перевороту 29 квітня 1918 р., внаслідок якого влада перейшла до колишнього царського генерала гетьмана Павла Скоропадського. Непопулярний серед селянства, робітників та інтелігенції режим тримався винятково на німецьких та австро-угорських штиках і почав розсипатися на очах, щойно позбувся цієї підтримки.

Саме в цей час назріла революційна ситуація в Австро-Угорській імперії, яка виходила з Першої світової війни переможеною державою. Цим поспішили скористатися українські політичні сили з метою створення на етнічних українських землях Австро-Угорщини української держави. При цьому від самого початку було поставлено питання про майбутнє об'єднання з Надніпрянською Україною. Так, 18 жовтня 1918 р. на зборах Національної Ради секретар, доктор права Степан Баран виголосив доповідь «Чи нова держава має змагатися до злуки з Українською Державою над Дніпром негайно?». Доповідач, послідовно підтримуючи ідею єднання Сходу і Заходу України у межах соборної держави, схилився до думки, що просто зараз таке об'єднання було б не на часі.

При цьому вже в жовтні було налагоджено перші контакти між представниками Української Національної Ради і Українським Національним Союзом, що готував антигетьманське повстання. Керівництво ЗУНР послідовно дотримувалося рішення «перестати існувати як окрема держава й злитися в одну велику державу з Українською Народною Республікою». Зрештою, 1 грудня 1918 р. представники Директорії УНР і «повновласники» Ради державних секретарів ЗУНР під-

ДЕНЬ ПАМ'ЯТІ ГЕРОЇВ КРУТ

БІЙ ЗА МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ

Двадцять дев'ятого січня українська громадськість відзначила День пам'яті полеглих у бою під Крутами. Незважаючи на те, що бій під Крутами не мав визначального воєнного значення, для українського народу він став символом героїзму і жертвності молодого покоління у боротьбі за незалежність України.

Тривалий час подробиці бою під Крутами залишалися невідомими і скоріше нагадували міф: проти багатотисячного більшовицького війська український уряд безжалюно кинув необстріляну молодь – студентів і гімназистів, які мужньо билися, загинувши у нерівному бою. Лише через багато десятиліть після виявлення окремих документів і публікації численних спогадів було відтворено правду. Під час того запеклого бою українські воїни затримали більшовицьку армію на чотири дні, що дало змогу добровольцям утримати столицю на час, необхідний для укладання Брест-Литовського миру, який de-facto означав міжнародне визнання української незалежності.

Минуло майже сто років, а ми знову змушені обороняти власну незалежність ціною людських жертв. Пам'ятати своїх героїв дуже важли-

во, адже це найкращі сини нашої Вітчизни, яких ми втрачаємо й донині. Тих, хто поповнили український національний пантеон сьогодні, вистачить для виховання патріотизму на сотні років уперед. Крутівці в цьому пантеоні посідають особливе місце, адже вони одні з перших віддали свої життя за рідну країну.

В Україні відзначення бою під Крутами розпочалося напередодні проголошення її незалежності. Двадцять дев'ятого січня 1991 р. з ініціативи Народного руху України, Студентської спілки, інших національно-демократичних організацій в Крутах було встановлено березовий хрест, біля якого відбувся перший невеличкий громадський мітинг.

У січні 2003 р. було підписано розпорядження «Про вшанування пам'яті героїв Крут». Відтоді у багатьох містах України встановлено пам'ятні знаки, проводяться мітинги й

тематичні вечори за участю вищих посадових осіб держави, політиків і представників громадськості.

На державному рівні вшановувати пам'ять героїв Крут почали у 2004 р.

У 2006 р. в Крутах було відкрито Меморіал пам'яті героїв Крут. Через два роки його доповнили сімома вагончиками і відкритою залізничною платформою військового ешелону. Згодом у двох вагонах розташувалася музейна експозиція, присвячена бою під Крутами. До неї увійшли цікаві документи, фотокартки, схеми і карти, макети зброї та спорядження. За декілька років діяльності музею відвідали тисячі студентів і учнів багатьох міст України. На початку 2012 р. на місці дерев'яного хреста на Аскольдовій могилі було встановлено пам'ятник крутівцям: виготовлений із дорогого каменя «козацький хрест» з висіченим тризубом у центрі, під яким промовиста і символічна цитата із святого Євангелія: «Найбільша любов – життя покласти за друзів».

Нинішніх захисників України, які своїм патріотизмом, мужністю і героїзмом гідно продовжують славетну історичну військову традицію наших предків, ми з гордістю називаємо «кіборгами».

Ольга ОЖГО

Пам'яті воїнів, полеглих в АТО

Лиш 20 зим і 20 літ...
І перервався на ньому рід...
Лишилась шапка і пальто –
Не повернувся він з АТО.

Країной сиротіють хати
І не одна вже сива мати.
Хіба такі чекала вісті?!
Коли у двір – не син, а «200».

Лишас звір кривавий слід,
Збира врожай буремний Схід.
Із «Града», пушки, автомата...
Все, як колись, йде брат на брата.

Хто захистить і допоможе?
Чи є на світі ти, о Боже!
Розкрий їм очі, світ пролий!
Забули заповідь: «Не вбий!»

Не всі народжені в коханні,
І ці «двохсоті» – не останні.
Від зла даремно зводить стіну,
Він боронив свою Країну!

Він був..., він жив..., любив життя,
Стріляв..., вбивав без каяття.
Салютом над могилою грім,
Він захищав сім'ю і дім.

За Україну! Маму й Тата!
Нам не потрібно ката-брата.
Нові герої в стрій йдуть знов –
Їм – не здолати цю Любов!!!
Антоніна Кулініч

ДЕНЬ СОБОРНОСТІ УКРАЇНИ

СХІД І ЗАХІД РАЗОМ: ХИСТКЕ ЄДНАННЯ ДОБИ ВІЙНИ ТА РЕВОЛЮЦІЇ

Закінчення. Початок на с. 2

писали у Фастові «Передвступний договір». ЗУНР висловлювала «непохитний намір злитися в найкоротшій часі в одну велику державу з Українською Народною Республікою», доснайти «з усею своєю територією й населенням, як складова частина державної цілості, в Українську Народню Республіку». УНР висловлювала бажання і готовність «прийняти всю територію й населення Західно-Української Народної Республіки, як складову частину державної цілості, в Українську Народню Республіку».

Повстання проти гетьмана стало справжнім виявом народної волі і сколихнуло якнайширші народні маси, і 14 грудня 1918 р. Павло Скоропадський зрікся влади. Ідея об'єднання УНР і ЗУНР отримала новий імпульс і стала справою часу. Третього січня 1919 р. у Станіславові Українська Національна Рада ЗУНР ухвалила проект договору про об'єднання із Наддніпрянською Україною – «торжественно з'єднання з нинішнім днем Західно-Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою в одну, одноцілну суверенну Народню Республіку». Того ж дня було підтверджено договір від 1 грудня 1918 р. і прийнято рішення «негайно розпочати переговори з Київським Правительством для фіналізування договору про злуку».

Двадцять другого січня 1919 р. на Софійській площі в Києві відбулося урочисте проголо-

шення Акту злуки. Лонгин Цегельський зачитав ухвалу Ради ЗУНР, а член Директорії Федір Швець виголосив «Універсал Соборності» Директорії: «Однині во єдино зливаються столітніми одірвані одна від одної частини єдиної України – Західно-Українська Народня Республіка (Галичина, Буковина і Угорська Україна) і Наддніпрянська Велика Україна. Здійснилися віковічні мрії, якими жили і за які умирили кращі сини України. Однині є єдина незалежна Українська Народня Республіка. Однині народ український, визволений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об'єднаними дружніми зусиллями всіх своїх синів будувати нероздільну, самостійну Українську Державу на благо і щастя її трудового люду». Західноукраїнські землі дістали назву Західна область Української Народної Республіки (ЗО УНР).

Однак Директорія втрачала контроль над територією держави, державне цивільне і військове управління виявилось дезорганізованим, на українській землі запанувала горезвісна отаманщина. За таких умов об'єднання УНР та ЗУНР у єдину державу мало не одразу перетворилося на прекрасний за своїми намірами, але порожній за реальним змістом акт політичної волі українського народу. Справжнього об'єднання так і не відбулося. У серпні 1919 р. міністр закордонних справ УНР Володимир Темницький зазначав, що злука «відбулася похапцем, маса справ залишилася не врегульованою. Хоч у засаді прийнято було, що

армія і закордонна політика спільні, проте [це були] дві армії і дві зовнішні політики».

З обох боків на українські землі сунули вороги – із заходу наступали поляки, зі сходу – підтримувані, організовані і забезпечені Росією більшовики. В середині липня 1919 р. підконтрольна соборній українській державі територія зменшилася до вузької смуги уздовж Збруча. Подальший вир громадянської війни і зовнішньої агресії невдовзі знищив також рештки війська Директорії УНР, і більшу частину розбурханої, знекровленої й остаточно знесиленої України опанували більшовики. Західні землі України увійшли переважно до складу Польщі.

Акт злуки, ідея Соборної української державності стали за таких умов символом, що визначав подальший вектор розвитку українського національного руху. А трагічні події української історії, які відбулися після і внаслідок втрати суверенної національної державності стали гірким досвідом для українського народу і мають слугувати важливим уроком для тих, хто нехтує зараз збереженням, зміцненням і розвитком здобутої незалежності.

Історія України впродовж ХХ ст. добре показала, чим може обернутися для народу втрата власної держави і розділення її території на частини між різними сусідніми країнами.

А.М. Домановський,
доц. каф. українознавства